

Romantyzm - informacje wstępne

1. Ramy czasowe

- a) pierwsza połowa XIX wieku
- b) w Polsce za początek epoki przyjmuje się rok 1822 (wydanie „Ballad i romansów” Mickiewicza), za koniec 1864 (upadek powstania styczniowego)

2. Źródła

- a) Romantyzm nie jest całkowitym zaprzeczeniem epoki oświecenia, chociaż w warstwie filozoficznej przejawia się w negacji wielu spraw, które dla encyklopedystów były hasłami sztandarowymi np. wiary w harmonijny układ stosunków między jednostką a społeczeństwem.
- b) Racjonalizm - główny prąd oświecenia - zdaniem romantyków oferował nieco uproszczoną wizję świata. Romantyzm odrzucił praktyczność rozumu, zwracając uwagę na wartości serca, emocje. Polemizował też z przekonaniem, że postęp osiąga się dzięki pracy całych społeczeństw. Według romantyków można go osiągnąć tylko dzięki poświęceniu jednostki. Wybitna, wrażliwa, czująca jednostka winna podjąć samotną walkę w imię interesów zbiorowości.
- c) Epoka zrodziła się z nowego sposobu widzenia świata i człowieka po Wielkiej Rewolucji Francuskiej. Rewolucja zadała cios porządkowi feudalnemu, proklamując prawa człowieka wpłynęła na zmianę ludzkiej świadomości.

3. Sprzeczności epoki. Bohater

Niektórzy pisarze romantyczni poddając się „chorobie wieku” głosili z jednej strony konieczność ucieczki od życia, pograżenia się w sztuce, z drugiej - namiętnie angażowali się w sprawy bieżące. Efektem tej niejednolitej postawy są powoływani do życia bohaterowie - wyobcowani, samotni, wątpiący w sens wszelkich wartości albo też pełni zapału, przekonani o konieczności działania.

bohater byroniczny
(„Gjaur” Byrona)

bohater werterowski
(„Cierpienia młodego
Wertera”)

bohater reneistyczny
(„Rene” Chateaubrianda)

samotny, tajemniczy, podporządkowujący całe życie wielkiej namiętności, realizacji jakiegoś celu

wielka, namiętna, nieszczęśliwa miłość determinuje jego los, bohater-samobójca

skupiony na sobie i własnych doznaniach, outsider

4. Zadania stawiane wobec literatury

W romantyzmie poetę traktowano jako przewodnika duchowego, na którym ciążyła odpowiedzialność za życie zbiorowe. Zdaniem romantyków zajmuje on najwyższe miejsce w hierarchii ludzkich osiągnięć, jest geniuszem. Dzięki natchnieniu on - reprezentant świata ludzkiego - kontaktuje się z Bogiem. Proces twórczy romantycy porównywali do boskiej kreacji świata.

W tej epoce literatura, muzyka były potęgą. Oddziaływały na ludzi tamtych czasów, kształtując ich emocje, wrażliwość, gusty, wskazując ideały i wzorce osobowe.

5. Romantyczny ideał piękna

Za piękne uznawano to, co nie było powierzchownym odbiciem rzeczywistości, ale jej symbolem. Cechy sztuki romantycznej to niepokój, oddziaływanie silnymi środkami ekspresji, także elementami grozy.

Romantycy swobodnie łamali ukształtowane reguły estetyczne. Ci pełni entuzjazmu buntownicy - potępiając działania kompromisowe, żądając gwałtownego czynu - posługiwali się bardzo często metaforą ognia (płomienia, iskry, pożaru), potopu, burzy.

6. Wyróżniki romantyzmu

- a) analiza uczuć wewnętrznych, psychiki.
- b) nieufność wobec rozumu, fascynacja tym, co irracjonalne
- c) bunt wobec teraźniejszości, dążenie do przeobrażenia świata
- d) fascynacja folklorem, zwłaszcza rodzimym.

Za główne źródło narodowej odrębności romantycy uznali lud oraz jego kulturę duchową.

- e) fascynacja naturą
Romantycy odrzucili oświeceniowe poglądy traktujące świat przyrody jako wyregulowany organizm; dla nich był to byt pierwotny, twór tajemniczy, wiecznie żywy.
- f) fascynacja historią
Panował kult ruin i pamiątek przeszłości. Za epokę najbliższą duchowi romantyzmu uznano średniowiecze
- a) propagowanie idei miłości, dobroci, piękna, sprawiedliwości
- b) fascynacja orientem

7. Wybrane pojęcia opisujące epokę

Choroba wieku - zjawisko charakterystyczne dla jednego z nurtów epoki romantyzmu. Stan psychiczny i odczucia młodych z początków XIX wieku. Nastroje pesymizmu, zniechęcenia, smutku, poczucie braku celu w życiu.

Irracjonalizm - pogląd głoszący, że rzeczywistość jest niedostępna poznaniu racjonalnemu, przypisujący najwyższą wartość pozarozumowym środkom poznawczym (intuicji, wierze, instynktowi, przecuciu).

Ludowość - fascynacja ludem przejawiająca się w:

- a) ukazywaniu świata oczami ludu
- b) wprowadzaniu motywów związanych z ludem (m.in. bohatera ludowego, elementów folkloru)
- c) stosowaniu gatunków wywodzących się z tradycji ludowej (ballada).

Mesjanizm - przekonanie o szczególnej misji jednostek lub narodów (pojęcie pochodzi od Mesjasza t.j. Chrystusa). W Polsce hasłem mesjanizmu narodowego stały się słowa z III części „Dziadów”: „Polska Chrystusem narodów” (cierpienia Polski to odkupienie grzechu tyranii i droga do wolności wszystkich ludów).

8. Filozofia

a) Georg Hegel

byt rozwija się nieustannie. Powszechnym prawem rozwoju jest przechodzenie od tezy do antytezy. Sprzeczność stanowi najgłębszą naturę rzeczywistości

b) Friederich Schelling

- filozof powinien kierować się intuicją i uczuciem
- najważniejszym tworem ludzkim jest sztuka
- filozofia przyrody: przyroda jest siłą żywą i twórczą

9. Najważniejsze gatunki literackie uprawiane w romantyzmie

- w epoce tej poszukiwano nowych, sugestywnych środków ekspresji. Romantycy zbuntowali się przeciwko rygorom epoki minionej i dotychczasowemu pojęciu piękna. Przyczynili się do wzbogacenia języka poetyckiego o nowe środki wyrazu (wprowadzenie do literatury mowy potocznej, prowincjonalizmów, archaizmów, neologizmów, łamanie składni i wersyfikacji).
- romantycy przekształcili główne rodzaje i gatunki literackie, stworzyli również nowe. Największe zainteresowanie okazali liryce i dramatowi
- do ulubionych gatunków epoki należą:

dramat romantyczny - gatunek dramatyczny ukształtowany w dobie romantyzmu w opozycji do reguł dramaturgii klasycystycznej (m.in. odrzucenie zasady trzech jedności, luźność kompozycyjna, synkretyzm) i w nawiązaniu do doświadczeń dramatu szekspirowskiego. Nieliczenie się z koniecznościami technicznymi i konwencjami widowiska teatralnego czyniło z wielu utworów tego gatunku dramaty niesceniczne.

ballada romantyczna - liryczno-epicki utwór wierszowany wywodzący się z tradycji ludowej. Nasycony jest elementami dramatycznymi, opowiada o niezwykłych, często fantastycznych wydarzeniach.

powieść poetycka - ukształtowany w okresie romantyzmu gatunek poezji narracyjnej, powstały z połączenia elementów epickich i lirycznych, rozbudowany utwór wierszowany zawierający luźną i fragmentaryczną fabułę, nasyconą momentami dramatycznymi. Twórca gatunku: W.Scott.

poemat dygresyjny - poemat, w którym fabuła nie stanowi głównego trzonu utworu, lecz jest swobodnie przerywana dłuższymi rozważaniami i refleksjami autora, nawet niezależnymi od tematu dzieła. Narrator traktuje opowiadane zdarzenia w sposób żartobliwy i ironiczny, dając do zrozumienia, że stanowią one dla niego tylko pretekst do wypowiedzania różnorodnych refleksji. Twórca gatunku: Byron

LITERATURA POWSZECHNA

1. Okres **burzy i naporu** (Sturm und Drang)

- ♦ preromantyczny nurt w literaturze niemieckiej
- ♦ nazwa nurtu pochodzi od dramatu Klingera
- ♦ najwybitniejsze dzieła kierunku wyszły spod piór Goethego („Cierpienia młodego Wertera”) i Schillera („Zbójcy”)

2. Twórczość **Goethego**

„Cierpienia młodego Wertera”

- ♦ powieść w listach (listy pisane przez bohatera tytułowego do przyjaciela Wilhelma oraz dwa listy do Lotty i jeden do Alberta)
- ♦ Treść: dzieje młodego człowieka, który poznaje pełną wdzięku Lottę, narzeczoną Alberta i się w niej zakochuje. Po upływie pewnego czasu od ślubu ukochanej (najpierw Werter próbuje ratować się wyjazdem, potem wraca, odwiedza Lottę i porywa ją w ramiona, ta wymawia mu dom) popełnia samobójstwo.

„Faust”

- ♦ tragedia ukończona przez Goethego na krótko przed śmiercią
- ♦ tytułowa postać to legendarny, renesansowy uczony, który całe życie spędził na poszukiwaniu szczęścia i mądrości życia. Nie znalazł ich, sprzedał więc diabłu duszę. Diabeł wrócił Faustowi młodość, urodę, dał majątek i postawił na jego drodze miłość młodziutkiej Małgorzaty. To wszystko nie uszczęśliwiło bohatera. Dopiero po latach, u kresu życia, Faust odnajduje szczęście w pracy dla innych. Swoją wiedzę i umiejętności poświęca osuszaniu nadmorskich bagien, na których zamieszkać mają ludzie wolni i szczęśliwi
- ♦ w pierwszej części utworu dominują pierwiastki romantyczne, potem następuje zwrot ku klasycyzmowi

„Król Olszyn”

- ♦ ballada
- ♦ treść: ojciec wiezie chorego, mającego chłopca. Nim dociera do dworu, dziecko umiera
- ♦ motywy fantastyczne: rozmowa chłopca z wabiącym go Królem Olszyn

3. Twórczość **Byrona**

„Giaur”

byronizm - postawa człowieka, który podejmuje „banicję niepokornego ducha ze świata urządnego na miarę popolitości” (określenie Treugutta) - odrzuca wszystko co popolite i zwyczajne. Jest jednostką o nieprzeciętnej indywidualności, nieszczęśliwą, samotną, skłóconą ze światem.

- ♦ powieść poetycka
- ♦ treść: Giaur (czyli niewierny - tak nazywają go muzułmanie, jest więc chrześcijaninem) zakochuje się w Leili, która należy do haremu Hassana. Gdy Hassan dowiaduje się o tej odwzajemnionej miłości, każe utopić Leilę. Giaur mści się - zabija Hassana. Resztę życia spędza w klasztorze, lecz nie wykonuje praktyk religijnych, chce w ten sposób uciec od świata
- ♦ Giaur - tajemniczy, skłonny do ulegania wielkim namiętnościom (miłości, żądzy zemsty), samotny, introwertyk

LITERATURA POLSKA

1. Walka romantyków z klasykami

- spór między zwolennikami klasycyzmu i romantyzmu
- wybrane wypowiedzi teoretyczne
 - Brodziński: „O klasycyzmie i romantyczności...” - zaprezentowano tu założenia poezji romantycznej (uczucie, zwrot ku ludowości)
 - Śniadecki: „O pismach klasycznych i romantycznych” - krytyka nowego nurtu

Adam Mickiewicz

„Oda do młodości”

- cechy klasycystyczne:
 - ◆ gatunek (oda - typowy dla niej patos)
 - ◆ przemyślana kompozycja oparta na równoległości dwóch wątków
 - ◆ optymizm
 - ◆ motyw mitologiczny (hydra)
 - ◆ postulat służby jednostki społeczeństwu
 - ◆ podkreślenie roli wychowania
- cechy romantyczne
 - ◆ nowy pogląd na świat (rola przeżyć irracjonalnych w poznawaniu świata)
„Tam sięgaj, gdzie wzrok nie sięga,
Łam, czego rozum nie złamie”
 - ◆ nowe obrazowanie poetyckie - wprowadzenie obrazów przeczących zasadzie dobrego gustu (np. wody trupie)
 - ◆ dynamiczny język
 - ◆ bunt wobec zastanej rzeczywistości, pogarda wobec starego świata
 - ◆ chęć rewolucyjnej zmiany świata
 - ◆ wiara w młodych
 - ◆ romantyczny adresat ody

„Ballady i romanse”

- „Ballady i romanse” były protestem młodego poety romantycznego przeciwko kategoriom estetycznym klasycyzmu, który wszelkie elementy świata opisywał wyłącznie za pomocą rozumu.
- Ludowość ballad to nie tylko stylizacja poetycka, ale nowy sposób postrzegania i odczuwania świata.
- W świecie ballad Mickiewicza najbardziej aktywną, działającą i fascynującą siłą jest natura. Poeta widzi przyrodę jako twór żywy, tajemniczy, nie dający się poznać. Natura nie jest miła i łagodna jak u sentymentalistów - to niekiedy sfera grozy, którą zamieszkują duchy kapryśne i mściwe.

„Romantyczność”

- ballada
- wiersz programowy
- motto z Szekspira (zawierające przekonanie, że prawdziwym narzędziem poznania jest dusza)
- dwie części
 - a) zaprezentowanie losów Karusi (jest to młoda dziewczyna pochodząca z ludu, której narzeczony Jasio zmarł. Karusi wydaje się jednak, że ją odwiedza
 - b) spór o interpretację zdarzenia między klasykiem i romantykiem
 - Starzec (rozum najważniejszym czynnikiem orzekającym o prawdzie, pogarda dla uczuć)
 - Poeta (do prawdy dochodzi się drogą uczucia)

„Świtez”

- utwór rozpoczyna piękny, plastyczny obraz natury (noc, poświata księżycowa, jasny obszar Świtezi otoczony czernią boru)
- następnie zostaje opowiedziana historia jeziora Świtez (właściciel jeziora postanowił zbadać głębię. Wyłowił kobietę, która opowiedziała historię jeziora: Mendog wezwał Tuhana na pomoc. Miasto Świtez zostało bez obrony. Nastąpił atak ruskich wojów. Bóg wysłuchał próśb kobiet i zamienił je w zioła. Wrogowie po zerwaniu tych ziół umierali)
- cechy romantyczne tej ballady:
 - fascynacja przyrodą
 - wprowadzenie ludowego przekonania, że nie ma winy bez kary
 - solidaryzowanie się podmiotu lirycznego z wierzeniami ludowymi, elementy fantastyczne

„Lilie”

- studium psychologiczne zbrodniarki
- postać Pustelnika jako osoby posiadającej nadprzyrodzoną moc wskrzeszania zmarłych (proponuje zbrodniarce wskrzeszenie męża), znającej przyszłość
- obecność ludowego przekonania, że nie ma winy bez kary
- szczególna rola natury, która przyczynia się do wymierzenia sprawiedliwości

„Dziady”

- niechronologiczny podział na części jest schlebaniem gustom epoki

wiersz „Upiór”

- stanowi formalny łącznik między II i IV cz. Dziadów
- jest to dramatyczna opowieść o losach młodego człowieka, który popełniwszy samobójstwo z powodu nieszczęśliwej miłości wychodzi co rok z grobu, by - za karę - powtórnie przeżyć swój ziemski los.

„Dziady” wileńsko-kowieńskie, cz. II

- odwołuje się do ludowego obyczaju wywoływania duchów w dzień zaduszny (obrzęd ten wywodzi się z tradycji pogańskiej) LUDOWOŚĆ (obrzęd, wierzenia i bohaterowie ludowi, problem krzywdy społecznej wprowadzony przez widmo złego pana)
- motto z Szekspira: „są dziwy w niebie i ziemi, o których ani śniło się waszym filozofom.”
- miejsce akcji: kaplica przycementarna
- czas akcji: noc, zaduszki
- pojawiające się kolejno duchy
 - a)rodzaj duchów
 - b)czynności, jakie wykonuje guślarz
 - c)prawda moralna
 - d)komentarz

1.

- a) duchy lekkie: dzieci
- b) palenie kądzieli
- c) „Kto nie doznał goryczy ni razu ten nie dozna słodczy w niebie”
- d) cierpienie jest koniecznym elementem życia, ono wzbogaca, uszlachetnia człowieka

2.

- a) duchy ciężkie: widmo złego pana

Najbardziej wstrząsającą zjawą jest widmo złego pana, któremu karę za przewinienia wymierzają poddani. Opowieści kruka i sowy to realistyczny opis dramatów ludzi należących do warstwy najniższej.

- b) zapalenie kotła wódki
- c) „Bo kto nie był ni razu człowiekiem temu człowiek nic nie pomoże”
- d) według Mickiewicza najcięższym przewinieniem jest brak miłości wobec drugiego człowieka

3.

- a) duchy średnie: Zosia
- b) palenie wianka
- c) „Kto nie dotknął ziemi ni razu ten nigdy nie może być w niebie”
- d) Błędem jest całkowite oderwanie od ziemskich spraw. Człowiek należy do wspólnoty i jej prawom podlega. Nie należy lekceważyć uczuć innych ludzi i gardzić miłością.

Podsumowanie:

- centralny problem II cz. „Dziadów” to próba odpowiedzi na pytanie, co stanowi istotę człowieczeństwa
- w utworze formułuje się kodeks etyczny, zgodny z ludowym pojmowaniem moralności
- Alina Witkowska o problemach etycznych w utworze:
„Pojawiające się na tajnym obrzędzie „Dziadów” widma i duchy mają potwierdzać nie tylko istnienie innego wymiaru bytu, ale właśnie surowego kodeksu etycznego, który obowiązuje „tam”, a zatem musi stanowić także podstawę ziemskiego ładu ludzi.”

4.

- a) widmo samobójcy
- b) zjawia się nie wzywane, nie reaguje na zaklęcia
- c) nie wypowiada żadnej prawdy moralnej
- d) zjawia kończąca obrzęd sygnalizuje problemy podjęte w IV cz. „Dziadów”. Milczenie oraz nagłe zniknięcie widma najdobitniej manifestuje romantyczne prawo wybitnej jednostki do przekraczania wszelkich kodeksów.

„Dziady” cz. IV

- łączność IV części z częścią II utrzymana jest przez to samo zagadnienie moralne: odpowiedzialność pośmiertną człowieka za winy popełnione za życia
- geneza IV części
 - nieszczęśliwa miłość do Maryli Wereszczakówny
 - stan psychiczny Mickiewicza w czasie pobytu w Kownie
 - lektury, m.in. „Cierpienia młodego Wertera”
- IV część „Dziadów” a tradycja literacka
Temat miłości poruszano w poprzednich epokach. Było to jednak uczucie zupełnie inne od opisywanego w literaturze romantycznej (czułość serca, bez gwałtownych wzruszeń). Poprzedzające IV część „Dziadów” utwory spod znaku sentymentalizmu Kniaźnina i Karpińskiego mówiły o radościach i niepokojach miłości, nigdy jednak uczucie to nie pojawiło się w sposób równie dramatyczny jak w utworze Mickiewicza.
- miejsce akcji: domek księdza - stół po wieczerzy, palące się świece, bijący zegar
- czas: trzy godziny (9-10, 10-11, 11-12)
 - a) godzina miłości - wspomnienia szczęśliwych chwil, wyrażenie przekonania, że jeśli kochankowie nie mogą być razem na ziemi, spotkają się po śmierci
 - b) godzina rozpacz - przeżywanie utraty ukochanej (monolog „Kobietko, puchu marny...”)

- c) godzina przestrogi
 - „Kto za życia choć raz był w niebie ten po śmierci nie trafi od razu”
 - potępienie egocentryzmu, zapatrzenia tylko w świat własnych uczuć i przeżyć
- bohaterowie
 - a) dzieci (obdarzone niezwykłą intuicją, one stwierdzają, że Gustaw jest upiorem)
 - b) ksiądz
 - c) Gustaw

} konfrontacja dwóch światopoglądów

ksiądz -racjonalista, pogodzony z losem, przekonany, że trzeba pracować dla innych

Gustaw - romantyczny bohater werterowski ulegający wielkim namiętnościom, tajemniczy, szalony (chaotyczność wypowiedzi, brak koncentracji), kończący życie samobójczą śmiercią, cierpiący i przeżywający kryzys egzystencjalny (załamanie wiary w miłość i szczęście, „zatrzaśnięty w pułapce miłości i szczęścia” (szukał nieba na ziemi)

Gustaw już po śmierci zmienia się, myśli o innych, prosi księdza o zgodę na przywrócenie obrzędu „Dziadów”.

Podsumowanie:

- IV część „Dziadów” to próba odpowiedzi na pytanie, do jakich granic może posunąć się jednostka w ustalaniu własnych prawd moralnych i decydowaniu o własnym losie
- jest to z jednej strony manifest wielkiego indywidualizmu, a z drugiej - próba odpowiedzi na pytanie, do czego on może prowadzić

Sonet krymskie

- liryczny pamiętnik podróży, który cechuje jedność topograficzna
- podmiotem lirycznym jest pielgrzym, którego odczucia wiążą się ściśle z uczuciami poety (nie można ich jednak utożsamiać)
- Mirza - drugi, obok Pielgrzyma, podmiot liryczny w sonetach (np. sonet Czatyrdah)
Wprowadzenie postaci Mirzy wzbogaciło elementy orientalne w „Sonetach krymskich” (pojawia się estetyka charakterystyczna dla kultury wschodu, wyrażenia pochodzenia tureckiego i tatarskiego, szczegóły z życia religijnego). Mirza wprowadza do sonetów również psychikę człowieka Wschodu, rozmiłowanego w przepychu barw, blasku i bogatej ornamentyce.

„Stepy akermańskie”

- ten sonet otwiera cały cykl
- sytuacja liryczna: podróż wozem po bezkresnym stepie
- bezkres stepu oddany dzięki porównaniu go do morza
- zestawienie to ma swe konsekwencje w kolejnych obrazach poetyckich, w których pojęcia dające się zastosować tylko w odniesieniu do lądu przeplatają się z określeniami dotyczącymi morza (np. suchy przestwór, łódka brodzi)
- refleksja w tym sonecie nie jest wypowiedziana wprost, lecz ukryta w zdaniu „jedźmy, nikt nie woła”. Pielgrzym w zetknięciu z przyrodą uświadamia sobie własną samotność.

„Żegluga”

- sytuacja liryczna: żegluga po morzu
- wyeksponowany obraz żaglowca - statek porównany do rumaka
- Mickiewiczowi udało się stworzyć dwa nakładające się obrazy: opis okrętu i obraz Pegaza
- dowiadujemy się, że podmiot liryczny jest poetą

„Cisza morska”

- morze porównane do śpiącej dziewczyny
- zjawisko przyrodnicze (cisza poprzedzająca burzę) jest tu wprowadzone po to, by wskazać analogie między nim a stanem duszy podmiotu lirycznego. Gdy podmiot liryczny jest bierny i spokojny, przychodzi stan, który określa się mianem „hydry pamiątek” (wspomnienia)

„Burza”

- onomatopeje podkreślające dramatyzm sytuacji
- opis zachowań ludzi w sytuacji ekstremalnej
- postać Pielgrzyma, samotnego, tęskniącego za ojczyzną, dla którego życie nie ma już wartości

„Bakczysaraj w nocy”

- podmiot liryczny sonetu to Mirza
- obrazowanie sonetu jest charakterystyczne dla orientu (przykłady określeń: pustynia błękitu, namiot ciemności, harem niebios - odwołują się one do realiów życia na wschodzie; dominują kolory typowe dla estetyki orientu np. złoto)

Uwaga:

- podmiot liryczny sonetów nazwany został pielgrzymem, gdyż pielgrzymował myślą do świętego miejsca, jakim jest ojczyzna. Określenie pielgrzym pojawia się w sonecie o tym właśnie tytule
- sonety wprowadzają temat emigracji politycznej

„Konrad Wallenrod”

Wallenrodyzm - postawa człowieka, który poświęcając życie słusznej walce z wrogiem ojczyzny ucieka się w swoim działaniu do metod podstępny i zdrady, moralnie naganych

- powieść poetycka
- dzieje Konrada Wallenroda (nie są podane w porządku chronologicznym):
 - porwanie Litwina Alfa przez Krzyżaków
 - wychowanie niemieckie u mistrza Winrycha, spotkanie litewskiego wajdeloty Halbana
 - ucieczka Alfa-Waltera i Halbana na Litwę
 - miłość Alfa i Aldony
 - klęska Litwy w wojnie z Niemcami, powrót Alfa w szeregi krzyżackie
 - służba Alfa jako giermka Konrada Wallenroda
 - zabicie Wallenroda i przybranie jego imienia przez Alfa
 - zdobycie uznania wśród Niemców, przybycie do Malborka (Aldona w wieży pustelniczej), uzyskanie tytułu wielkiego mistrza krzyżackiego
 - podstępne doprowadzenie do klęski zakonu
 - samobójcza śmierć Konrada
- cechy Konrada: bohater bajroniczny, tragiczny (musi dokonać dramatycznych wyborów: między szczęściem osobistym a wolnością kraju, honorem rycerskim i szansą na pokonanie zakonu), samotny, ulega wielkim namiętnościom, patriota
- problematyka „Konrada Wallenroda”:
 - problem walki narodowowyzwoleńczej
 - zakamufLOWANA idea szlacheckiego rewolucjonizmu
 - podstęp jako metoda walki
 - zaprezentowanie postawy życiowej - całkowitego oddania sprawom ojczyzny
 - rola poezji narodowej w życiu zbiorowym

- dwie drogi walki o wolność - z bronią w ręku i poprzez pielęgnowanie kultury
- zagładzie narodu ma zapobiec w przekonaniu Mickiewicza walka wybitnych jednostek, które poświęcając całe swoje życie są zobowiązane do tego, by strzec życia narodowego. Wiele miejsca w swym utworze poświęca poeta rozważaniom na temat ludowości. Literatura narodowa, ludowa ma strzec „narodowych pamiątek” i uczyć właściwych postaw. Ogromną rolę odgrywa w tej powieści poetyckiej Halban, który jest symbolem owej ludowości. Halban funkcjonuje na równorzędnych z Konradem prawach, jego postawa i reprezentowane przezeń poglądy są ważnym składnikiem idei utworu.

Alina Witkowska: „Konrad Wallenrod bez postaci Halbana, kończący się śmiercią bohatera, byłby jedną z bardziej pesymistycznych opowieści o doli ludzkiej ofiarowanej historii na całopalenie. Dzięki Halbanowi czyn przekształca się w pamięć o czynie, wchodzi w krwio-bieg tradycji”.

- Pieśń wajdeloty - sąd Mickiewicza o roli poezji
 - poezja jest ściśle związana z historią
 - winna oddawać potrzeby duchowe narodu
 - jest tym elementem życia narodu, którego nie może zniszczyć żaden najeźdźca (przechowuje się ją bowiem w ludzkich duszach)

III część „Dziadów”

- geneza:
 - klęska powstania listopadowego (choć akcja utworu toczy się przed powstaniem, jest on komentarzem do zrywu, próbą odpowiedzi na pytanie, dlaczego powstanie upadło krytyką szlacheckiego rewolucjonizmu)
 - nie wzięcie przez Mickiewicza udziału w powstaniu (dlatego eksponuje własną działalność patriotyczną w Towarzystwie Filomatów i Filaretów i wynikające z niej konsekwencje - więzienie i zesłanie)
- w III cz. „Dziadów Mickiewicz:
 - pokazuje martyrologię polskiego narodu
 - oskarża pewne grupy polskiego społeczeństwa o brak patriotyzmu i zainteresowania sprawami kraju
 - krytykuje szlachecki rewolucjonizm i skrajnie pojęty indywidualizm romantyczny
 - formułuje koncepcję mesjanistyczną, która ma dać narodowi pocieszenie
 - podejmuje problem walki sił dobra i zła
- prolog
 - scena symboliczna
 - przemiana Gustawa w Konrada - przeistoczenie się romantycznego kochanka w bojownika o wolność
- obraz społeczeństwa polskiego
 1. patrioci
 - Rollison - skatowany podczas śledztwa młody patriota, który próbuje się zabić wyskakując przez okno (jego matka prosi Senatora o uratowanie niewinnego syna)
 - Cichowski - nagle aresztowany w tajemnicy przed żoną, torturowany i więziony kilkanaście lat. Popadł w obłąd
 - Ewa - młodziutka szlachcianka, patriotka modląca się za Konrada, którego wiersze czytała
 - bohaterowie sceny więziennej (postacie historyczne m.in. Tomasz Zan)

- niektórzy bohaterowie sceny w salonie warszawskim (stojący przy drzwiach i rozmawiający po polsku m.in. o dramacie Cichowskiego) i balu u senatora (prawa strona - m.in. Starosta)

2. ugodowcy

- postacie ze sceny w salonie warszawskim - osoby siedzące przy stoliku i rozmawiające po francusku (dla nich Nowosilcow to nie kat polskiego narodu, lecz świetny organizator życia towarzyskiego) oraz tchórzliwi literaci (którzy sądzą, że nie należy pisać o aktualnej sytuacji kraju)
- postacie ze sceny balu u senatora (zachwycające się balem i rezydencją Nowosilcowa)

3. zdrajcy

- Doktor - zausznik Senatora, donosiciel, dotknięty karą Bożą - ginie od pioruna

Wielka Improwizacja

♦ Charakterystyka Konrada:

- samotny, przekonany, że ludzie go nie rozumieją
- gardzący ludźmi (tylko Boga i naturę uznaje za godnych odbiorców jego pieśni)
- przekonany o własnym geniuszu, wielkości i niezwykłości (porównuje własny akt twórczy do boskiej kreacji świata, nazywa siebie mistrzem)
- gardzący innymi twórcami
- patriota pragnący poświęcić swe życie sprawie walki o wolność dla narodu (prometeizm - bezgraniczne poświęcenie się jednostek dla spraw ogółu). Wierzy, że tak jak tworzy poezję, mógłby stworzyć szczęśliwy ład na ziemi. Żąda od Boga części jego władzy. Jawi się tu jako despota i tyran, gdyż ład ten zamierza wprowadzić niezależnie od woli ludzi. Pragnie takiej władzy, która pozwoliłaby mu dowolnie ich formować
- grzesznik i bluźnierca (oskarża Boga o zimny racjonalizm i brak uczucia miłości wobec ludzi, o obojętność wobec cierpień narodu i ludzkości)

♦ Bóg nie odpowiada Konradowi. Bohater ten przegrywa przez swój skrajny indywidualizm, dumę, butę (przyszłość Polski Bóg objawi pokornemu księdzu Piotrowi)

♦ w scenie tej toczy się walka dobrych i złych duchów o duszę Konrada

- widzenie księdza Piotra

mesjanizm - wiara w nadejście zbawiciela, który uwolni cierpiącą ludzkość od zła. W III części „Dziadów” owym mesjaszem jest Polska, która drogą cierpień ma odkupić grzech tyranów i wyzwolić wszystkie narody („Polska Chrystusem narodów”).

♦ zestawienie historii Polski ze zdarzeniami biblijnymi

- zbrodnie Heroda - cierpienia młodych patriotów
- droga krzyżowa - zesłanie
- sąd nad Chrystusem - kongres wiedeński
- zranienie Chrystusa - powstanie

♦ stylizacja biblijna wzorowana na Apokalipsie świętego Jana

- Ustęp

- fragment epicki
- pamflet antycarski w formie poematu podróźniczego. Protest przeciwko despotyzmowi

- opis Rosji jako krainy, gdzie człowiek żyje w barbarzyńskich warunkach. Pokazuje się, jak budowana jest cywilizacja Rosji - przez cierpienie, nadludzką pracę warstw najniższych traktowanych jak niewolnicy
- przekonanie, że nie można winić za rosyjskie zbrodnie w Polsce wszystkich Rosjan. Naród rosyjski tak samo cierpi pod rządami carów, jak polski (te same idee w dołączonym do III części „Dziadów” wierszu „Do przyjaciół Moskali”, w którym mówi się o dekabrystach)

„Księgi narodu i pielgrzymstwa polskiego”

- rodzaj katechizmu moralnego i politycznego zbiorowości emigrantów
- idee mesjanistyczne
- stylizacja biblijna (przypowieści skomponowane na wzór biblijnych)

„Pan Tadeusz”

- epos
- utwór ku pokrzepieniu serc
- akcja toczy się w roku 1811 i 1812 w majątku szlachcica Sędziego Soplicy - Soplicowie, w pobliskim zrujnowanym zamku magnackiego rodu Horeszków i w zaścianku szlacheckim - Dobrzyń

TREŚĆ:

Centralna postać utworu - ksiądz Robak - był niegdyś słynnym w okolicy zawadiackim Jackiem Soplicą. Został odrzucony przez Stolnika Horeszkę jako konkurent do ręki jego córki Ewy. Ożenił się z kobietą, której nie kochał (z tego związku ma syna Tadeusza). W czasie ataku wspierających targowiczian Rosjan na zamek Stolnika w chwilowym zaślepieniu zabił magnata. Przez opinię został uznany za zdrajcę. Uciekł z kraju, walczył w wielu krajach „o wolność naszą i waszą”, przyjął śluby zakonne i przybrał imię Robaka. Wrócił po latach do Soplicowa i nie rozpoznany rozpoczął przygotowania do powstania na Litwie. Postanowił pogodzić rody Sopliców i Horeszków, doprowadzając do ślubu Tadeusza - swego syna z Zosią - córką Ewy. Tadeusz początkowo romansuje z Telimeną, ale później zakochuje się w Zosi. Na przeszkodzie planom księdza Robaka staje spór o zamek między hrabią Horeszką (który do walki o rodowe dobra zostaje namówiony przez starego klucznika Horeszków - Gerwazego) i Sędzią Soplicą. Hrabia wraz z zaściankiem Dobrzyńskich organizuje zajazd na Soplicowo. Na odsiecz Soplicowu przybywa oddział wojska rosyjskiego. W obliczu wroga następuje pogodzenie zwaśnionych i wspólny atak na Rosjan. Bitwa kończy się zwycięstwem Polaków, ale powoduje, że jej uczestnicy muszą emigrować w obawie przed prześladowaniami. W czasie bitwy zostaje też śmiertelnie ranny Robak, przed zgonem odbywa spowiedź i uzyskuje przebaczenie Gerwazego. Ostatnie dwie księgi opisują wkroczenie wojsk napoleońskich na Litwę, ucztę na cześć Dąbrowskiego i Kniaziewiczza oraz zaręczyny Tadeusza i Zosi.

- historia w utworze
 1. To co dla bohaterów utworu jest przeszłością
 - portrety w dworze soplicowskim (Kościuszko, Rejtan, Jasiński)
 - wspomnienia młodości Jacka Soplicy i opis serwisu, zdobionego rysunkami polskiego sejmu - stary świat szlachecki
 - koncert Jankiela - echa Konstytucji 3 Maja, Targowica, rzeź Pragi

2. To co dla bohaterów utworu jest terazniejszością
 - wkroczenie wojska napoleońskiego na Litwę. Występują postacie historyczne - Dąbrowski i Kniaziewicz
- Jacek Soplica jako nowy typ bohatera romantycznego
 1. Cechy, które Jacek przejął od poprzednich bohaterów romantycznych:
 - przeżycie tragicznej miłości, która zdeterminowała jego życie
 - tragizm
 - tajemniczość postaci i wiążąca się z tym samotność
 - górowanie uczucia nad rozumem (zbrodnia)
 - przemiana duchowa
 2. Cechy nowe
 - bardziej niż inni bohaterowie romantyczni związany ze zwykłym życiem
 - działa (przygotowuje powstanie na Litwie) w oparciu o szerokie kręgi społeczeństwa

Uwaga: Bohater pierwszego okresu literatury romantycznej był z reguły człowiekiem niezwykłym, zdolnym do czynów, a przede wszystkim przeżyć niedostępnych przeciętnym śmiertelnikom. Z tego wynikała jego samotność, wyobcowanie, świadomość, że przerasta innych. Owo poczucie wyższości dawało bohaterowi romantycznemu zadowolenie, ale i gorz. Przekonanie o własnej wielkości rodziło także odczucie moralnej konieczności odegrania wybitnej roli (Konrad Wallenrod, Konrad z III cz. „Dziadów”). Jednak skłócony ze światem bohater romantyczny dawnego typu działając w imię interesów narodu, działał bez narodu. Taka jego koncepcja wiązała się z ideą szlacheckiego rewolucjonizmu, zakładającą zbędność ogólnonarodowej walki o niepodległość. Klęska zrywu listopadowego spowodowała zmianę pojęć o metodach walki. Bohater przestał być zbawcą narodu, a stał się działaczem.

- procesy społeczne, ukazane w „Panu Tadeuszu”
 1. Realizm „Pana Tadeusza”
 - ♦ realizm utworu literackiego to zgodność obrazu fikcyjnego, wymyślonego przez pisarza, z rzeczywistością, która była pierwowzorem fikcji
 - ♦ utwór fabularny nigdy nie jest autentyczny w taki sposób, by przedstawiał dokładnie prawdziwe osoby i wydarzenia. Dzieło artystyczne z samej swojej istoty musi zawierać elementy fikcji. Obraz rzeczywistości podlega tu świadomemu i celowemu przekształceniu, uporządkowaniu
 - ♦ „Pan Tadeusz” jest utworem o wysokim stopniu realizmu m.in. dlatego, że udało się poecie odtworzyć typowy obraz dawnej Polski szlacheckiej oraz procesów zachodzących w tym społeczeństwie
 2. Proces chłopienia szlachty zaściankowej (zaścianek Dobrzyńskich - patrioci, ale brak im rozeznania politycznego, są kłótlivi, łatwo ulegają demagogii Gerwazego)
 - ♦ ubożenie szlachty, która niegdyś trudniła się żołnierką, obecnie zajmuje się pracą na roli albo handlem
 - ♦ nieco humorystycznie brzmiące rozmowy na temat starożytności rodów i herbów, podkreślanie różnic z warstwą chłopską np. strojem miało przyczynę w sytuacji politycznej. Niemożność potwierdzenia przynależności do szlachty oznaczała zakwalifikowanie do chłopów i obowiązek służby w carskim wojsku
 3. Upadek znaczenia magnaterii (zestawienie majątku i pozycji politycznej Stolnika z Hrabią)
 4. Proces bogacenia się pewnej części drobnego ziemiaństwa (ród Sopliców)

- obraz natury w „Panu Tadeuszu”
 - ♦ przyroda współgra z losami bohaterów (umiera Jacek Soplica, a promień słońca okala jego głowę)
 - ♦ antropomorfizacja świata przyrody (np. słońce ma „czerstwe oblicze gospodarza”)
 - ♦ elementy ludowości (opis matecznika)

„Liryki lozańskie”

- wiersze powstałe w Lozannie
- cechy cyklu:
 - motyw zadumy nad przemijaniem
 - wielość elementów autobiograficznych (rozliczenie się z życiem, poczucie niespełnienia)
- przykłady utworów: „Połały się łyzy” (pięciowersowy utwór, stanowiący syntezę kolejnych etapów życia - sielskiego dzieciństwa, „durnej i górnej” młodości i wieku męskiego - „wieku kłęski”. Gorzkie refleksje ujęte w klamrę słów „połały się łyzy me czyste, rześiste”) oraz „Nad wodą wielką i czystą” (opisywany krajobraz jest pretekstem do wypowiedzenia smutnych refleksji o roli poety, którego zadaniem jest jedynie odbijanie rzeczywistości)

Juliusz Słowacki

„Hymn” (Bogarodzico! Dziewico!)

- Słowacki nie wziął udziału w powstaniu, jednak przywitał je entuzjastycznie (świadczą o tym jego liryki powstańcze)
- „Hymn” to entuzjastyczny utwór przypominający odezwę, zawiera apostrofy i zdania wykrzyknikowe
- autor odwołuje się do tradycji (do dawnego hymnu polskiego)
- zryw nazywa „ludu zmartwychwstaniem” a Polskę porównuje do Feniksa, który wstaje z popiołów

„Kordian”

- utwór miał być repliką na III cz. „Dziadów”. Słowacki chciał swym dramatem przewyższyć „Dziady” m.in. w sprawach natury psychologicznej (stworzył pełny portret Kordiana). Nowością miała być też interpretacja zrywu i przyczyn jego niepowodzenia - Słowacki chciał zbudzić poczucie pełnej odpowiedzialności narodu za los powstania („Polska Winkelriedem narodów” jako polemika z hasłem „Polska Chrystusem narodów”)

- treść:

Utwór rozpoczyna Przygotowanie, w którym w noc przełomu między XVIII a XIX wiekiem diabły tworzą przywódców polskiego powstania. Prolog, w którym trzy osoby wiodą dyskurs, jest polemiką z Mickiewiczem na temat roli poezji. W akcie I 15-letni Kordian słucha opowieści starego sługi Grzegorza, które mają być dla niego wskazówką w życiu. Jednak życie chłopca determinuje nieszczęśliwa miłość - próbuje on popełnić samobójstwo. W akcie II Kordian podejmuje podróż po Europie, która przynosi wielkie rozczarowania. Akt ten kończy monolog na szczycie Mont Blanc. Akcja aktu III rozgrywa się w Polsce. Odbywa się koronacja cara Mikołaja na króla Polski. Kordianowi - podchorążemu nie udaje się na zebraniu w podziemiach katedry przekonać spiskowców do planu zgładzenia cara. Postanawia sam dokonać zamachu, jednak pada u progu carskiej sypialni rażony wytworami własnej wyobraźni. Zostaje umieszczony w szpitalu wariatów, gdzie toczy się kluczowy dla utworu spór Kordiana z Doktorem. Na placu Saskim Kordian zyskuje uznanie księcia Konstantego, gdyż przeskakuje na koniu przez piramidę z bagnetów. Konstanty szantażując brata ujawnieniem kulisów jego życia uzyskuje ułaskawienie dla ska-

zanego wcześniej na śmierć Kordiana. Zakończenie nie jest jasne - nie wiadomo, czy adiutant zdąży z rozkazem na miejsce egzekucji.

- Portret psychologiczny Kordiana

- Słowacki stworzył szczegółowy portret psychologiczny swego bohatera, by pokazać, że powstanie prowadzili ludzie do tego nieprzygotowani, tacy jak Kordian - o romantycznej psychice, bez sprecyzowanego programu działania
- istnieje duży związek biografii Kordiana z przeżyciami samego Słowackiego (który w młodości kochał się nieszczęśliwie w Ludwice Śniadeckiej, oraz przeżył samobójczą śmierć przyjaciela)

Akt I

- monolog Kordiana, który nie ma żadnego celu w życiu, odczuwa pustkę i gorycz a w świecie dostrzega jedynie przemijanie
- reakcja na opowieść Grzegorza, pokazującego drogę patriotyzmu i służby ojczyźnie „ja nie mam wiary”
- próba samobójcza

Akt II

- dotychczas Kordianowi ukazywały świat lektury. Teraz ten obraz konfrontuje z rzeczywistością. Okazuje się, że literatura idealizuje świat.
- **Londyn** - niegdyś przekonany, że kraj wolny to kraj szczęśliwy, Kordian widzi, że w Anglii rządzi pieniądz, a ustrój tu panujący nie daje wszystkim równych szans
- **Włochy** - romans z Wiolettą uświadamia mu sprzedajność kobiet
- **Watykan** - papież nie chce pobłogosławić garści ziemi skropionej krwią Polaków, ponieważ nie zamierza narazić się moznym tego świata. „Niech się Polaki modlą, czczą cara i wierzą”
- **Monolog na szczycie Mont Blanc**
 - ♦ fantastyczny charakter sceny
 - ♦ pierwszą część monologu stanowią wrażenia Kordiana związane z niezwykłością miejsca, w jakim się znalazł (fascynacja groźną i wspaniałą naturą)
 - ♦ słowami „jam jest posąg człowieka na posągu świata” wyraża przekonanie o własnej wartości. Przemawia przez niego duma, poczucie potęgi, egocentryzm
 - ♦ dokonuje się przełom w jego duszy - pragnie działać być bojownikiem o wolność
 - ♦ Kordian wypowiada zdanie-hasło „Polska Winkelriedem narodów” - wyraźnie polemiczne z mickiewiczowskim „Polska Chrystusem narodów” (Słowacki widzi w Polakach nie męczenników, ale żołnierzy. Winkelried to rycerz szwajcarski, który w trakcie bitwy wbił sobie w piersi włócznię wroga, umożliwiając towarzyszom przedarcie się i zwycięstwo. Interpretowane w tym kontekście powstanie 1830 - uniemożliwiło interwencję rosyjską we Francji i Belgii i otworzyło drogę innym uciśnionym narodom do niepodległości. Słowacki przenosi więc religijny mesjanizm Mickiewicza na płaszczyznę historii i polityki, nakazuje ponadto Polakom, by w walce byli gotowi do wszelkich poświęceń, by postępowali przy tym jak rycerze, a nie jak męczennicy. Nakazuje im czyn, a nie bierność - jaką niosła ze sobą jego zdaniem koncepcja oczekiwania na moment zbawienia i wolności. Słowacki bowiem błędnie interpretował mesjanizm Mickiewicza jako pokorne znoszenie tego, co los zsyła Polsce.)

Akt III

Kordian jako szlachecki rewolucjonista

- w scenie w podziemiach katedry Kordian jawi się jako człowiek bardzo szlachetny, który chce złożyć życie na ołtarzu ojczyzny. Jego program polityczny jest jednak naiwny -

sądzi, że wystarczy zabicie cara, by sytuacja w Polsce zmieniła się (polemika z Prezesem). Kordian to romantyczny zapaleniec, kierujący się emocjami.

- scena przed komnatą cara symbolizuje słabość Kordiana. Nie jest on tchórzem, ale pada rażony wytworami chorej wyobraźni
- scena **w szpitalu wariatów** pokazuje bezsens działania takich jak Kordian - szlacheckich rewolucjonistów. Doktor-diabeł na przykładzie wariatów, którzy też myślą, że poświęcają się dla innych (jeden uważa, że nosi glob na swoich barkach, drugi - że był krzyżem Chrystusa) ukazuje sposób myślenia szlacheckich rewolucjonistów. Pomysł, że mała grupa ludzi bez sprecyzowanego programu działania może przynieść wolność, jest obłędem, szaleństwem.

- Charakterystyka ludu warszawskiego

- scena przed zamkiem królewskim
- postawy widzów koronacji są zróżnicowane. Dla jednych to tylko piękne widowisko, inni dostrzegają dramatyzm sytuacji (stary żołnierz)
- po koronacji księżę Konstanty uderza kobietę z dzieckiem zagrządzającą drogę - to wyzwala w ludziach agresję. Lud zrywa czerwone płótno z estrady. Akt rozrywania czerwonego sukna - symbol nastrojów (czerwień-krew). Buntownicze postawy uśmierza pieśń nieznanego (zakamufLOWANA idea szlacheckiego rewolucjonizmu)

- Ocena powstania listopadowego zawarta w scenie Przygotowania

- diabły tworzą przywódców powstania
Chłopi (nie uwzględnia mas ludowych w walce)
Czartoryski (nie skrytykowana postać, zwrócona uwaga na umiejętności dyplomatyczne księcia)
Skrzynecki (tchórzliwy, nie potrafi podejmować szybko decyzji)
Niemcewicz (starzec żyjący wspomnieniami)
Lelewel (niezdecydowany, bez koncepcji działania)
Krukowiecki (zdrajca, który opuścił naród)
po części szatańskiej następuje część anielska (modlitwa archaniola do Boga, by ulitował się nad Polską)

"Rozłączenie"

- utwór mówiący o odczuciach dwojga rozdzielonych, bliskich sobie osób
- wiersz adresowany prawdopodobnie do matki
- motyw przesyłanych listów ("biały gołąb smutku", który "nosi wieści")
- nastrój smutku i żalu
- podmiot liryczny odtwarza w myśli miejsca, w których przebywa bliska mu osoba, tworzy też obraz krajobrazu, w którym przebywa on sam

"Hymn" ("Smutno mi Boże...")

- powstał "na morzu przed Aleksandrią"
- utwór ma charakter modlitewny, obecne apostrofy do Boga
- sytuacja liryczna: podróżujący po morzu widzi piękny zachód słońca i lecące bociany, które przywodzą na myśl ojczyznę
- podmiot liryczny dostrzega piękno i urok tej chwili, lecz nie potrafi się cieszyć.
- porównuje się do pustego kłosa. Jest tułaczem, który nie ma domu
- obecne rozważania dotyczące przemijania i nicości człowieka

"Grób Agamemnona"

- inspiracją do napisania wiersza było odwiedzenie skarbcza Atreusza, który w czasach Słowackiego uważany był za grób Agamemnona
- utwór składa się z dwóch części:

część opisowo-refleksyjna. Przeżycia związane z oglądaniem grobu, zachwyty minioną kulturą. Rozmyślenia nad poezją i sobą samym. Odwołanie do Homera, który dla podmiotu lirycznego jest niedoścignionym wzorem

dynamiczny fragment o charakterze polemicznym. Rozmyślenia nad kulturą Hellenów prowadzą do porównania postaw Polaków z bohaterstwem Greków. Podmiot liryczny zastanawia się, o czym może pisać polski poeta (motyw konia-Pegaza)

"Na Termopilach? - Nie, na Cheronei

Trzeba się memu załamać koniowi"

Klęskę powstania porównuje do klęski pod Cheroneą, a ponieważ oskarża Polaków o brak odwagi, więc przeciwstawia ich Leonidasowi - wodzowi spod Termopil.

Zestawia nagi trup Leonidasa z kontuszem, w postawach szlachty dopatrując się przyczyn klęski. Tworzy też wizję nowej Polski - zespolonej, sprawiedliwej dla wszystkich grup społecznych

"Testament mój"

- forma testamentu poetyckiego
- gorzki rozrachunek z samym sobą - jako człowiekiem i artystą. Ma świadomość własnej samotności i nieumiejętności ułożenia sobie życia
- poeta stwierdza, że zawsze były mu bliskie najżywotniejsze sprawy narodu. Dlatego przyszłym pokoleniom pozostawia przesłanie - nakaz poświęcenia dla ojczyzny

"Beniowski"

- poemat dygresyjny
- Beniowski to podolski szlachcic, który przez udział w konfederacji barskiej przekształca się z niefrasobliwego młodzieńca w patriotę. Nie jest on jednak typowym bohaterem romantycznym (to prosty, zubożały szlachcic bez wykształcenia, któremu brak ogłady towarzyskiej)
- faktycznym bohaterem tego poematu nie jest Beniowski, lecz narrator - romantyczny poeta, którego w większości fragmentów można utożsamić z samym Słowackim. Narrator zachowuje ironiczny dystans zarówno wobec utworu, jak i samego siebie
 - przykłady dygresji
 1. o własnej twórczości ("chodzi mi o to, aby język giętki powiedział wszystko, co pomyśli głowa"). Nawiązanie do Kochanowskiego i uznanie siebie za kontynuatora drogi twórczej mistrza z Czarnolasu
 2. dygresja będąca polemiką z Mickiewiczem. Protestuje przeciwko bezkrytycznej miłości Mickiewicza do narodu, stwierdza że artysta musi być "bez łez, bez litości dla zwyciężonych)

"Uspokojenie"

- utwór, który wyrasta z filozofii genezyjskiej poety (zgodnie z nią rozwój polega na nieustannej męce i ofiarach, rewolucja zaś stanowi konieczny czynnik postępu)
- wizja powstania ludowego w Warszawie
- dynamiczne obrazy sugerujące, że ruch rewolucyjny poruszy i zmieni wszystko

Zygmunt Krasiński

"Nie-Boska komedia"

- nie problemy niepodległościowe, ale społeczne są w centrum zainteresowania
- cz. I i II - dramat rodzinny
cz. III i IV - dramat społeczny
- główny bohater - hrabia Henryk - ukazany jako poeta romantyczny, mąż, przywódca obozu arystokracji w okopach św. Trójcy
- wszystkie części łączy postać głównego bohatera
- osobliwością są pisane prozą poetycką wstępy poprzedzające każdą z części. Krytycy porównują te fragmenty do uwertur muzycznych. Wprowadzają one w tematykę danego fragmentu i jednocześnie są pewnym do niej komentarzem

Treść:

Bohater, hrabia Henryk przechodzi doświadczenia życia rodzinnego. Żeni się z Marią, lecz wkrótce zaczyna czuć się rozczarowany małżeństwem. Nie przynosi mu ono radości, nawet fakt narodzin dziecka nie wyrwa go z odrętwienia. Siły piekła mają bohatera, powodują, że opuszcza on rodzinę, goniąc za zjawą. Gdy zjawa okazuje się paskudną maskarą, hrabia zrozumiał swój błąd wraca do domu. Jego żona przebywa już jednak w szpitalu dla obłąkanych. Przed śmiercią Maria stwierdza, że ich syn Orcio tak jak ojciec będzie poetą. Tak się staje - gdy widzimy Orcia w 10 lat po śmierci matki - posiada niezwykłą wrażliwość poety. Chłopiec napiętnowany jest tragizmem - utracił wzrok, skazany został również na przedwczesny zgon. Gdy wybucha rewolucja ludowa (na jej czele stoi Pankracy), hrabia Henryk obejmuje przywództwo nad obozem arystokracji. W przebraniu odbywa wędrówkę przez obóz rewolucjonistów i prowadzi rozmowę z Pankracym. Okazuje się, że polubowna ugoda nie jest już możliwa, dochodzi do ostatecznego starcia między ludem i arystokracją. Arystokraci ponoszą klęskę, Orcio ginie trafiony kulą, hrabia Henryk rzuca się w przepaść. Jednak zwycięstwo rewolucjonistów jest pozorne. Pankracy umiera rażony wizją Chrystusa ze słowami "Galilejczyku zwyciężyłeś".

- dramat rodzinny

- hrabia Henryk przegrywa swoje życie, obdarzony łaską nie umie wykorzystać talentu. Jest poetą fałszywym (w przekonaniu Krasieńskiego poeta, który nie umie żyć zgodnie z zaleceniami zawartymi w utworach, jest poetą fałszywym. Prawdziwy poeta własnym życiem potwierdza piękno). Nie sprawdza się jako mąż i ojciec. Jest egoistą i egocentrykiem
- w tej części dramatu następuje także rozprawienie się z tym, co dla romantycznego poety było wartościami niepodważalnymi:
 - miłością
 - sławą
 - naturą

Ocena mitów romantycznych

natura - dla romantyków miejsce schronienia przed złym światem - tu: "spróchniały obraz Edenu", twór piekła - mitem okazało się przekonanie o życiu wolnym i szczęśliwym na łonie natury

sława - tu: coś, co mamy, oszukuje, zwodzi, ponieważ pociąga za sobą pychę i wzgardę dla zwykłych ludzi

miłość - romantycy pragnęli miłości wielkiej i niezwykłej, tu: podkreśla się wartość życia rodzinnego

poezja i poeta - romantycy podkreślali niezwykłość artystów i ich prawo do przekraczania pewnych norm i kodeksów, tu: prawdziwy poeta nie może zaniedbywać prostych obowiązków wobec rodziny

- hrabia Henryk został ukarany obłędem i śmiercią żony oraz utratą wzroku przez syna

- dramat społeczny

- a) charakterystyka arystokracji
 - broni religii i tradycji
 - żądna zaszczytów, skłócona
 - okrutna wobec poddanych
 - pędząca życie pozbawione jakiegokolwiek celu
 - rozpustna

Przywódca obozu hrabia Henryk - jawi się pozytywnie - jest dobrym wodzem, cechuje go poczucie honoru i godność osobista
- b) charakterystyka rewolucjonistów
 - odrzucają religię i tradycję
 - naiwnie wyobrażają sobie przyszłość - nie będą pracować, tylko jeść i pić
 - żądni mordy
 - mają pewne racje częściowe - chcą wolności i godności

- wyjaśnienie tytułu utworu

- tytuł zapowiada chaos, dysharmonię, rozbięcie porządku. Utwór pokazuje upadek grzesznego starego świata i grzechy nowego
- pokazuje się tu smutną komedię ludzkiego życia i ludzkich dążeń (ironiczny, bolesny osąd życia)

- stosunek Krasińskiego do rewolucji

- rewolucja jest nieunikniona, ale to jednocześnie barbarzyński kataklizm niszczący wielowiekowy dorobek ludzkości i nie będący w stanie zaproponować w to miejsce żadnych pozytywnych wartości
- Programy Pankracego - krytyka przeszłości i hrabiego Henryka - krytyka teraźniejszości nie budują nic nowego. Powstaje więc sytuacja tragiczna w klasycznym rozumieniu tego słowa - żadna ze stron nie ma pełnej racji, obie mają racje częściowe

- Wyjaśnienie sensu zakończenia

Śmierć hrabiego Henryka oraz boska interwencja skazująca na zagładę również Pankracego kładą kres ówczesnemu światu i zapowiadają nadejście nowego. Krasiński wierzył jednak w jaśniejszą przyszłość. Ale ta może dokonać się tylko dzięki interwencji Boga. Bóg spowoduje powstanie nowego świata wtedy, gdy stary ulegnie całkowitemu zniszczeniu.

providencjalizm - traktowanie historii jako wyniku wyroków boskich, a nie ludzkiego działania

Cyprian Kamil Norwid

- tworzył u schyłku romantyzmu
- za życia nie był rozumiany, pośmiertny tryumf odniósł w okresie Młodej Polski
- o tryumfie tym zdecydowały:
 - takie przedstawianie problemów epoki, które - poprzez dążenie poety do uogólnienia - nadawało im znamię trwałej aktualności (przykładem ponadczasowego stwierdzenia Norwida są słowa: "Polska jest ostatnie na globie społeczeństwo a pierwszy na planecie naród")

- nowatorska praktyka poetycka, w której doszły do głosu liczne nowe albo na nowo ukształtowane środki wyrazu: przemilczenie, zamierzona wieloznaczność, swoiste wykorzystywanie alegorii i symbolu, kondensacja wypowiedzi artystycznej. Z wielu wprowadzonych przez poetę środków artystycznych najbardziej interesująca okazała się tzw. norwidowska teoria przemilczeń (konsekwentne stosowanie zawieszonych myśli, pauz). W dziedzinie form literackich Norwid prawie nie korzystał z doświadczeń romantyzmu. Nowatorstwem jest również dążenie do syntezy środków wyrazu: słowa, melodii, obrazu.

- stosunek Norwida do sztuki

Podobnie jak romantycy, Norwid uważał artystów za "organizatorów wyobraźni narodowej", odrzucił jednak koncepcję artysty-geniusza, wybrańca bogów. Sam nazywał siebie często rzemieślnikiem, bowiem sztukę uznawał za uwzniośloną pracę. Jego zdaniem zarówno do stworzenia dzieła artystycznego, jak i jego zrozumienia potrzebny jest świadomy wysiłek intelektualny

"Klaskaniem mając obrzękle prawice"

- duchowa i poetycka autobiografia autora
- próba spojrzenia na romantyzm z pewnego dystansu
- nowoczesny sposób prowadzenia myśli, brak pasji
- "Nie wziąłem od was nic, o! wielkoludy" - świadomość odrębności własnej drogi twórczej

"W Weronie"

- wykorzystanie motywu szekspirowskiego
- kontrast dwóch światów - natury (delikatnej, która potrafi zrozumieć miłość - dlatego gwiazda zrzuca łzę) i ludzi (świat ludzi jest wrogi, nieprzyjazny uczuciom - jego znakiem są m.in. rozwalone bramy)
- dyskurs między uczuciem a rozumem. Pytanie, czy spadająca gwiazda jest tylko kamieniem, meteorem, czy "łzą znad planety" - oznaką współczucia nieba dla tragedii Romea i Julii

"Moja piosnka" (Do kraju tego...)"

- jeden z dwóch utworów o tym tytule
- wiersz będący wyrazem tęsknoty do ojczyzny. Podmiot liryczny tęskni do nigdzie nie zapisanej tradycji (m.in. do tego, że w Polsce grzechem jest wyrzucenie kruszyny chleba)
- charakter modlitewny utworu

"Coś ty Atenom zrobił, Sokratesie"

- pytania retoryczne, zawieszona myśl, przemilczenia
- wiersz o losie geniuszy - ich samotności i niedocenieniu za życia. Człowiek naprawdę wielki nie jest rozumiany przez mu współczesnych - dopiero po latach kolejne pokolenia pojmują sens jego myśli, jego idei
- odwołanie do Sokratesa, Dantego, Kolumba, Camoensa, Kościuszki i Napoleona
- w zakończeniu utworu pada pytanie o pośmiertny los Mickiewicza

"Bema pamięci żałobny rapsod"

- **rapsod** - gatunek wywodzący się ze starożytności, pieśń o wielkich ludziach i ich czynach
- nastrój podniosły (osiągnięty m.in. przez zastosowanie szyku przestawnego w tytule)
- Bem - bohater powstania listopadowego, wódz powstania węgierskiego
- rzeczywisty przebieg pogrzebu diametralnie różny od opisanego - bardzo ubogi
- pogrzeb w utworze - archaizowany. Zawarte elementy obyczajów starosłowiańskich (płaczki, tłuczenie naczyń) i rycerskich
- pogrzeb jest stylizowany, by podkreślić, że Bem wskutek swej działalności (walki "o wolność naszą i waszą") wszedł do historii, jest obecny we wszystkich kulturach

- apoteoza ludzi, którzy łączą walkę o niezawisłość własnego kraju z walką o wolność innych narodów
- w ostatnim fragmencie pochód żałobny zmienia się w pochód ludzkości do śmierci. Pada pytanie, czy człowiek znalazł sposób, by się jej oprzeć. Zdaniem Norwida znaleźli go ludzie wielcy - tacy jak Bem (obraz przekroczenia grobu). Ich idee żyją, po śmierci będą dalej propagowane - zbudzą narody
- w wierszu obecne dążenie do syntezy sztuk - efekty muzyczne (klekot pękanych naczyń, trąby zanoszące się we łkaniu) i plastyczne (tarcze rude od świateł)

"Do obywatela Johna Brown"

- forma listu poetyckiego skierowanego do Browna, co wraz ze spolszczeniem imienia w dalszej części utworu, ma podkreślić poparcie jego idei i sympatię dlań ze strony autora
- John Brown to powieszony w 1859 roku bojownik o wolność Murzynów
- metaforyczny obraz śmierci. To nie Brownowi zabierają podczas egzekucji podporę spod nóg, ale on "odkopuje planetę spodloną". Przekonanie, że śmierć tego bojownika płami całą ziemię
- w zakończeniu utworu wyrażone jest przekonanie o nieśmiertelności idei, którym służą wielcy ludzie

"Fortepian Szopena"

- bezpośrednim powodem napisania tego utworu było wyrzucenie z okien pałacu Andrzeja Zamoyskiego fortepianu Chopina (przez Rosjan w akcie zemsty)
- jest to złożenie hołdu Chopinowi i jego muzyce (doskonalej, która stanowi pomost między wielkością starożytności i współczesnością).
- Dwa motta: "muzyka jest rzeczą dziwną", "sztuka? - to sztuka i oto wszystko" podkreślające, że sztuki nie można zdefiniować, nazwać i opisać.
- nadanie faktowi wyrzucenia na bruk fortepianu wielkiego artysty sensu symbolicznego ("ideał sięgnął bruku"). Wielka sztuka zawsze spotyka się z niechęcią, doceniana jest dopiero po wielu latach.

"Promethidion"

- poemat
- próba odpowiedzi na pytanie, czym jest piękno i sztuka
- piękno może wyrazić się tylko przy pomocy ludzkich rąk, ludzkiego trudu. Sztuka jest więc uwzniośloną pracą, a artysta - rzemieślnikiem.

Aleksander Fredro

- cechy twórczości Fredry:

- pełna pogody, humoru i radości
- odrzuca tragiczną koncepcję ludzkiego życia
- w sposób komiczny kreuje świat szlachecki
- ośmiesza pozy romantyczne
- jest odejściem od irracjonalizmu

"Śluby panińskie"

- Treść:

- **Gustaw** (lekkomyślny młodzieniec zafascynowany urokami miasta) i jego wuj Radost przyjeżdżają na wieś, by ożenić Gustawa
- młode szlachcianki **Aniela** (córka pani Dobrójskiej) i **Klara** (siostrzenica pani Dobrójskiej) składają przysięgę, że nigdy nie wyjdą za mąż

- Gustaw, który początkowo nie ma ochoty na ślub, zachowuje się niewłaściwie, zraza do siebie towarzystwo
 - gdy Gucio dowiaduje się o przysiędze dziewcząt i spostrzega, że nie są "głupimi parafiankami", jak sobie wyobrażał - postanawia walczyć o Anielę. Zawija misterną intrygę (czyni z Anieli powiernicę, opowiadając jej o miłości do innej Anieli - budzi w ten sposób jej litość, a wreszcie także zazdrość i miłość. Klarę natomiast informuje, że z nią chce ożenić się stary Radost).
 - efektem intrygi jest nie tylko odstąpienie dziewcząt od przysięgi (Aniela decyduje się wyjść za Gucia, a Klara za Albina), lecz także narodziny uczucia do Anieli w sercu samego Gustawa
- Główne postacie:
- Gustaw - pewny siebie hulaka, który zmienia się pod wpływem miłości
 - Albin - niezaradny, nieśmiały, drażliwy
 - Aniela - dobra, delikatna, spokojna, łagodzi konflikty
 - Klara - przekorna, dowcipna, o ogromnym temperamencie
- Tematyka:
- przedstawienie procesu miłości (narastanie uczucia, walka o nie)
 - kpina z póż romantycznych
 - Gucio jako aluzja do Gustawa z IV cz. "Dziadów"
 - Albin - karykatura nieszczęśliwego kochanka